

UR NYHETERNA

TIDNING FÖR URTEKNIK OCH URHANDEL

Årg 16

April 1959

Nr 4

En mångsidigt begåvad urmakare

*Pierre Augustin Caron de Beaumarchais.
(1732—1799)*

I år är det hundrasextio år sedan Pierre Augustin Caron de Beaumarchais gick ur tiden. Visserligen var han en mycket framstående urmakare, men för eftervärlden är han mest känd som författaren till "Barberaren från Sevilla", "Figaros bröllop" m. fl. Caron var hans egentliga familjenamn och de Beaumarchais var ett uttryck för den kungliga nåd, varmed han omhuldades av Frankrikes kungahus. Han var en mångsidig begåvning: urmakare, dramatiker, uppfinnare, musiker, finansgeni, politiker och mycket annat samt dessutom en behaglig och omtyckt person — ej minst i samhällets högsta kretsar.

Han var född i Paris 1732 och son till en ansedd urmakare, André Charles Caron, och han fick också lära yrket på faderns verkstad. Inom yrket står han bland de främsta; det var han, som konstruerade ur så små, att de kunde place-

ras i en fingerring. Madame de Pompadour fick ett dylikt av Ludvig XV. Uret kopierades av J. A. Lepaute och Beaumarchais anklagade honom för detta. Den, som fick fälla den slutliga domen i frågan, var franska vetenskapsakademien, vilken avgjorde saken till Beaumarchais fördel. Uret till madame de Pompadour var självuppdragande enligt en av Beaumarchais själv gjord konstruktion.

Den unge urmakarens litterära begåvning blev inte obemärkt; hans framgång med bl. a. ovan nämnda lustspel, som han skrev för Parisscenen, förde honom upp i hovkretsarna, som — liksom han själv — voro mycket intresserade av teatern. Även andra litterära uppgifter sysslade han med och bl. a. fick han förtroendet att ge ut en samlad upplaga av sin vän Voltaires skrifter.

Men Beaumarchais var användbar

även på annat sätt. Ministern för de kungliga finanserna vände sig en dag till honom för att utarbete planen till ett statligt finansföretag. Den uppgiften klarade han med glans och det utan att ana, att han därmed lade grunden till Banque de France.

Som bisyssla fick Beaumarchais även den att vara domare över de tjuvskytter, som i stort antal hemsökte Ludvig XV:s skogar och jaktmarker. Att han här visade mera mänskliga egenskaper än vad man på den tiden brukade mot den sortens folk är ett gott eftermäle för honom. Att han först utdömde dryga böter för syndarna var ju inte mer än rätt, men själv tyckte han sedan, att det inte skadade domaren Beaumarchais, om han i hemlighet betalade dessa böter.

Det är klart, att Beaumarchais snabbt uppstigande i den kungliga nådens sol skulle skaffa honom många avunds-

män. Skickliga intriger för att bringa honom på fall spunnos, och bland dem var den bekanta anekdoten om en av högadelns representanter, som en dag helt ironiskt stack fram sitt fickur till Beaumarchais för att få det reparerat. Det var ju ett sätt att visa, var Beaumarchais hörde hemma. Denne förstod vad gesten innebar och tackade nej till erbjudandet. Då han likväl påtvingades uret låtsades han fumla med det, så att det föll i golvet. Denna episod blev utgångspunkten för en straffrättslig process, som slutade med att Beaumarchais miste sina borgarrättigheter.

Kungen inverkade detta inte det minsta på; han höll Beaumarchais om ryggen lika bra för det.

Han sände honom i hemligt uppdrag till London för att få tag i några brev, som kunde avslöja Ludvig XV som krigisk bundsförvant mot England, och föra dem till Paris. Historien om, hur denna uppgift löstes, står inte tillbaka för någon modern spionagehistoria.

Han gästade London ännu en gång. Men det var för att sammanträffa med Arthur Lee, som efterträtt Benjamin Franklin som ambassadör.

Genom Lee fick Beaumarchais först klart för sig, hur svårt Amerika hade det i kampen för sin frigörelse från Englands övervalde.

Hastigt och lustigt beslöt sig Beaumarchais för att sätta i gång en hjälpaktion för amerikanerna. Han for till Versailles och lyckades övertala kungen att acceptera en brett lagd plan för tades åt Amerika. För ändamålet startades ett företag, som fick namnet "Rodrique Hortalez & Co." I detta företag satsade kungen en miljon livres, spanska vänner en och Beaumarchais en. Skepp byggdes och vapen köptes och Beaumarchais arbetade med fanatisk energi och löste hart när omöjliga uppgifter.

George Washington befann sig på reträtt. Hans soldater saknade både livsmedel, vapen och ammunition. Situationen syntes hopplös. Just i det psykologiska ögonblicket anlände Beaumarchais skepp. De medförde bl. a. 25.000 gevär, ammunition, 200 kanoner, 25.000 uniformer o. s. v. Nu kunde amerikanerna sätta sig till motvärn mot engelsmännen och det slutade som bekant med engelsmännens kapitulation vid Saratoga.

Historien om ett gökur

Efterföljande historia, som inte saknar sina poängar, meddelas efter en skildring av H. R. Pirath i "Die Uhr". Huvudskådeplatsen är den sagoomspunna staden Bangkok i Thailand (Siam) och händelserna utspelas i den affär, som drivs av en tysk affärsman vid namn Hartwig.

I en av de större varusändningarna till Hartwig från Tyskland fanns även ett äkta schwarzwaldergökur. Det fick en framträdande plats i affären och såväl anställda som kunder tyckte det var trevligt med den lilla fågeln, som hoppade ut och gol timmarna.

Befolkningen i de siamesiska storstäderna tittar gärna på allt nytt, men dess intresse är snart övergående. Anorlunda är det med folket från landet; lantbon är verkligen intresserad och när han väl fått korn på något, som fångslar honom, släpper han inte taget.

En morgon kom en risodlare från de odlade områdena på gränsen mot urskogen till Hartwigs affär för att göra några inköp.

När man är ute i sådana ärenden i östern, tar man alltid god tid på sig och så gjorde risbonden. Han slog sig ner på affärens bastmatta på golvet och lät sina blickar vandra omkring på affärens alla härligheter. Tydligt var, att det där lilla huset med den märkliga stängan med den runda skivan på, som ideligen rörde sig från vänster till höger och höger till vänster och ständigt sade tick-tack, i allra högsta grad fängslade hans intresse. Den där stängan, som ständigt var i rörelse utan att någon hjälpte till, var något mystiskt. Var det inte någon sorts trolleri? I det där lilla huset bodde säkert någon sorts ande.

Plötsligt slogs en liten dörr upp och ut hoppade en fågel, som ropade kuck-kuck. Detta blev för mycket för bonden, som rusade upp och med ett utrop av förfäran kastade sig mot dörren.

Hartwig, som road följt med scenen, ville emellertid inte låta kunden löpa utan fick tag i honom och släpade honom in i butiken igen.

Den, som hade möjliggjort segern, var Beaumarchais.

Beaumarchais uppoffrande intresse för amerikanernas sak blev illa lönat. För sina vapenleveranser och för de insatser han gjorde för att upprätthålla Nya Englands vacklande valuta, skulle han få ersättning i tobak och indigo. Någon ersättning hördes emellertid ej av. När Beaumarchais dog 1799, hade amerikanska regeringen inte återbetalt så mycket som en cent till den, som så helhjärtat stött dess oavhängighetskamp. Till sist bör även omtalas, att man ej känner något av Beaumarchais konstfärdiga ur.

Nu började en långdragen förklaring och så småningom fick bonden klart för sig, att det inte bodde några andar i huset och lugnade sig, varpå han intog sin förra plats på bastmattan och släppte sedan inte gökuret ur sikte. Så gick den dagen och det var endast med största svårighet Hartwig kunde få ut kunden, när han skulle stänga på aftonen.

Nästa morgon, långt innan butiken öppnades, stod bonden där i sällskap med två andra, som skulle titta på det märkliga lilla huset med fågeln i. De slogo sig ner på golvet och där sutto de hela dagen och betraktade uret under tystnad. Det var endast, när göken hoppade ut och gol, som de unisont utbrusto i ett utrop av högsta förvåning.

Nästa morgon var bonden där igen, men denna gången i sällskap med hela släkten — män, kvinnor och barn — för att titta på gökuret och varje gång göken visade sig, uppstämdes i kör det speciella utropet av förvåning.

Givetvis blev denna ihärdiga och ständigt växande uppvaktning minst sagt en smula prövande för Hartwig, som ju hade sin butik för att göra affärer. Och rätt som det var flockades hela skaran kring Hartwig och uttalade högljutt sin önskan om att få förvärva uret.

Men Hartwig kände sina pappenheimer. Se det där uret är endast ett prov och därför kunde han omöjligt sälja det. Efter långa förhandlingar lät han motvilligt övertala sig till att sälja uret. Sedan man nu kommit så långt, var det endast att bestämma priset och det är den egentliga affären.

Att göra en affär i Orienten är en mycket invecklad och långdragen historia. Varan har i själva verket det värde, som köparen vill betala och priset beror helt på, hur skickligt man sköter förhandlingarna. Det gäller ju att föra dessa så, att man verkligen når upp till, vad spekulanten vill betala. Det pratas och pladdras i det oändliga om vartenda öre. Otaliga gånger går kunden med försäkrat, att handelsmannen är fullkomligt förryckt, som begär sådant pris, och det är omöjligt att göra affärer med honom. Men ständigt återkommer man; man viskar, skriker, tjuter, övertalar, bedyrar utan all ända. Men till slut ger handelsmannen upp, vilket alltså betyder, att han fått ut vad han vill ha för sin vara.

Hartwig skulle som likvid för sitt gökur ha två dubbelcentner ris och, även om detta huvudnäringsmedel i östern är billigt i Thailand, så var det dock hyggligt betalt för uret.

Nästa dag kom sällskapet sålunda, avlämnade rispartiet och hämtade uret.

Ett par timmar senare infann sig den, som packade om riset och meddelade, att

Utkommer med ett nr varje månad.

Ansvarig utgivare:

Chefsurmakare Bertil Nilsson

Redaktionens adress:

Stortorget 3, Malmö. Telefon 714 45

EN URAFFÄR I GAMLA DAGAR

det endast var det översta lagret, som var ris, medan det övriga utgjordes av agnar, hackelse, småsten och annat värdelöst material. Hartwig, som endast flyktigt undersökt riset vid leveransen, blev givetvis arg. Men som dylika knep ofta förekomma och på sätt och vis betraktas som tillåtliga, var det ingenting annat att göra än svälja förtreten. Och härmed kunde ju historien om gökuret vara slut. Men det kom ett efterspel.

Efter fjorton dagar kom risbonden smygande in i butiken under djupa suckar och veklaganden. Under armen hade han en mycket invecklat emballerad fyrkantig paket. Mycket omständligt och under ständiga suckar plockade han så fram ur otaliga tygstycken gökuret.

Hartwig väntade tåligt på att bonden skulle återfå självbehärsknigen och tala om, vad som stod på. Så småningom kom det också klagande: Fågel Kuck-Kuck är död! Ooh, ooh!

Det var svårt att hålla sig för skratt, sade Hartwig, men jag tog det hela allvarligt, tröstade bonden så gott sig göra lät och lovade att sätta liv i fågeln igen.

Den, som nu tror, att man kan be kunden komma igen om ett par dagar, misstar sig storligen. Nej, i sådana fall som dessa är kunden fast besluten att bli kvar i affären, till dess reparationen är utförd. Det hjälpte sålunda ej, att Hartwig bad bonden komma igen nästa dag. Han förklarade, att han blev där han var, tills fågeln fått liv igen.

Hartwig gick således in på sitt kontor och började närmare undersöka uret. När han skakade det hördes ett egenomligt rasslande ljud ur dess innandöme. Han skruvad av ena sidostycket på fodret och ut rann en hel ström av risgryn. Fågeln var praktiskt taget helt inpackad i risgryn.

— Den stackars fågel Kuck-Kuck måste ropa hela dagen! Så blir den hungrig och vill ha mat! Och nu är den död, klagade bonden.

Efter bästa förstånd hade han troget dagen om stoppat in risgryn genom dörren till göken, så att denna till slut, så att säga, kolat av.

Hartwig, som väl förtod sig på detta vänliga folks mentalitet, satte åter liv i göken. Bonden var stum av glädje och omfamnade hjälparen i nöden. Men så kom slutkapitlet. Det blev en dyr räkning för bonden, så dyr att svetten strömmade ned för hans panna. Här hjälpte det inte att anropa alla goda andar. Fusket med betalningen för uret fick gäldas fullt ut och lite till. Den, som skrattade sist och bäst, var sålunda Hartwig.

Sedan nu affären var ordnad och båda parterna tagit hem var sitt spel, var allt groll ur världen och så var man enligt österländsk åskådning lika goda handelspartner som förut.

Elegant uraffär på 1700-talet.

Även urmakaren har fått följa med i utvecklingen, vare sig det nu gällt de enkla hantverkarna eller den mera elegant betonade verkstaden eller affärslokalen. Hur en riktigt fin uraffär med verkstad såg ut på 1700-talet får man en aning om, när man betraktar ovanstående bild, som är ett återgivande av ett kopparstick från nämnda århundrade.

Urmakaren själv i långrock har rest sig från sin stol för att ta emot en kund av högre stånd. Det är ju en kavaljer med dräktvärja och i dörröppningen skymtar täckvagnen och betjänten. Tydligt är den förnäma kunden ute i ärendet att hämta det fickur, som mästaren sträcker fram med den vänstra handen. På mästartens bord ser man de verktyg, som han brukar i sin dagliga gärning och ytterst till höger reser sig ett praktfullt golvur, som av de tre visarna att döma försetts med komplicerat verk. Bordets vänstra kant domineras av ett

litet skåp eller en ram för förvaring av småur och häröver skymtar man en pendel på konsol.

Till sin hjälp har mästare ett par arbetare, som ha var sitt att syssla med. Den främste har tydligen någon fickursdetalj att plocka med och i fönstret hänger ett par fickur, som äro färdiga. Den borte medarbetaren har liksom den föregående en hel del verktyg utbredda på bordet och han studerar med luppens tillhjälp innandömet i ett fickur. Vid sidan av honom finner man en upphängningstavla för fickur och därövan ser man linorna till ett väggglodur, vars underparti också skymtar fram.

Annars får man säga, att denna kombinerade verkstad och butik är rymlig nog och även ljus, vilket nog var en ovanlighet på den tiden. Snyggt och ordentligt är det också i interiören och man har nog rätt att förmoda, att det är fråga om en mästare med anseende, som residerar här och en som är van att röra sig med fina kunder.

Minnesfest i La Chaux-de-Fonds

I La Chaux-de-Fonds ägnas i år den festliga "urets dag" åt minnet av uppkomsten av den schweiziska urexporten. Det är nämligen i år 250 år sedan Daniel Jean-Richard öppnade sin första verkstad för urfabrikation och Jaquet-Droz återvände från sin första utlandsresa och därmed blev initiativtagare till exporten av småur från Neuenburgområdet i Jura.

Detta jubileum, som firas den 5 och 6 september, upptager ett historiskt festtåg och blomsterkorso. Bland de planerade attraktionerna har man en maskeradbal i det fria, som skall gå i

urets tecken. Ävenledes planerar man en utställning, som skall visa urindustrins betydelse för konsten.

Shiro Trading Company, en känd världsfirma, har byggt en ny fabrik i Strasburg, Pennsylvania, USA. Den nya fabriken har fått namnet Precision Time Corporation. Den 1 mars i år sändes de första uren från denna fabrik i marknaden. Det är ur med 7 och 17 stenars verk och som i detaljhandeln kosta 13 à 15 dollar. F. n. sysselsätts ett 30-tal man, men i mitten av juli räknar man med, att arbetsstyrkan är mellan 150 à 200 man. Årsproduktionen beräknar man till 500 000 ur.

Farligt att låta uren gå för sakta

Det kan tyckas vara en tämligen likgiltig sak, om vårt armbandsur eller fickur går före eller för sakta. I själva verket är det något, som är av betydligt större vikt, än vad man vanligen föreställer sig. Uret, efter vilket man rättar sig, har nämligen en hel del att säga till om ifråga om vår livsrytm. Och har man den synpunkten för ögat, kan man lätt bli betänksam.

En mycket berömd vetenskapsman är den engelske professorn Snelshmith, som sysslar man psykoterapi. På en kongress i London för psykoterapeuter framhöll han, att patienter med ur, som gå före eller efter, årligen ökades och voro ett ganska besvärligt klientel. Hans åsikt var, att ett ur, som av vårdslöshet eller gammal vana kontrolleras ordentligt, hellre bör gå före än efter, eftersom ur, som gå för sakta öka nervositeten och sålunda bli ytterligare bidrag till de element, som öka oron i vår brådsakande tid.

På området "tid—livsrytm" är professor Snelshmith en erkänd auktoritet och då han säger, att jäktet i våra dagar till stor del har samband med våra felgående ur, så bör man taga hans uttalande på allvar.

Det finns folk, säger han, som vill ha sitt ur litet före, eftersom detta inger dem en känsla av trygghet, medan andra ständigt äro hetsade, när de plötsligt titta på uret och reflektera: Mitt ur går ju tio minuter för sakta! Hur skall jag hinna i tid!

Att jämt vara inställd på, att man "inte har tid" är en vanlig företeelse. I själva verket beror denna inställning på en felaktig dags- och arbetsindelning eller också på ren inbillning, att tiden inte räcker till. Om man i stället ordnar dagen och arbetet efter en förnuftig plan och däri inrymmer en viss marginal för vila och avslappning — något som är i högsta grad nödvändigt — skall man snart få klart för sig, att man ingalunda behöver vara ute på ständig hetsjakt efter tiden, den behöver inte jagas.

När man hör, att ungefär 50 proc. av alla människor i dag leva i en felaktig livsrytm och att de själva bära skulden härtill, så kan man förstå, att läkarna stanna inför detta problem och söka utgrunda, varför det är så. Här-

vid tager man fasta på allt, vad som jämte den personliga mentaliteten kan bidra till tidsuppfattningen. Det är Londonterapeuterna, som slagit fast, att ur, som av slarv eller obetänksamhet gå för sakta, ha ett så betydande negativt inflytande på hälsan, att en hel rad sjukdomar — ämnesomsättningsrubbingar o. s. v. — starkt påverkas av den felaktiga tidskänslan.

I Belgien har man gjort en rundfråga om, hur man i allmänhet har tiden på sina ur. Av hundra ur gingo 18 mycket och 17 ganska mycket för sakta, medan 25 gingo före och 40 någorlunda rätt. I det senare begreppet innefattades då ur, som endast gingo två minuter efter eller före. En grundlig granskning visade, att endast 9 proc. av uren så sköttes av sina ägare, att man kunde säga, att de höllo rätt tid.

Av femtio personer i den offentliga, belgiska trafik tjänsten, som tillfrågades: Går ert ur rätt: svarade en del med ett leende: det går nog ett par minuter för sakta eller det brukar gå någon minut före. Elva av de tillfrågade gav svaret: mitt ur går på minuten rätt. Detta förhindrade ej, att de, när de passerade ett normalur, korrigerade sitt eget med en eller en halv minut.

I alla fall är det tydligt klarlagt, att det att hålla sitt ur rättgående är en viktig hälsofaktor. Det borde sålunda vara en angelägen uppgift för var och en att ställa sitt ur korrekt och sköta det så "som man bör sköta sitt hjärta", som prof. Snelshmith säger; det ser man till, att det varken går för fort eller för sakta.

US-Time Corporation är det f. n. största industriföretaget inom urbranschen i världen. Det sysselsätter 7.000 personer och har tre fabriker i USA, tre i Storbritannien och en i Frankrike. Årsproduktionen är fem miljoner armbandsur. Företaget har nu förvärvat de två största företagen i Pforzheim, nämligen den för ett kvarssekel sedan grundade fabriken för furnityr och stenar Durowe L. Hummel & Co samt boettfabriken Laco Lacher & Co. Båda företagen ägdes av den nu 70-åriga Ludwig Hummel. Övertagandet skedde den 31 jan.

Urfabriken Ernest Borel 100-årsjubilerar

Urfabriken Ernest Borel, Neuchâtel, Schweiz grundades år 1859 och har ända sedan starten gått i arv från far till son inom familjen Borel. Fabriken tillverkar armbandsur och kronometerarmbandsur och har under de 100 åren förskaffat sig en utomordentligt god renommé inom den schweiziska urindustrin. Fabrikationen sker ytterst omsorgsfullt och valet av boetter och tavlor utmärkes av verkligt god smak. Fabriken är avgjort en av landets mest tongivande vad beträffar nyskapelser. Det berömda "Cocktail"-uret med rörlig och ständigt skiftande urtavla och "Flash"-uret, det förnämsta uret med elektriskt belyst urtavla, äro endast två aktuella exempel. Praktiskt taget varje år har fabriken kunnat presentera en nyhet inom urbranschen. Jubileumsåret hugfäster Ernest Borel-fabriken med att presentera urnyheter i asymmetriska (oregelbundna) boetter och många andra ännu icke offentliggjorda nyheter.

Lagom till jubileumsåret har fabriken också vunnit två 1:stapris för armbandsur med kronometerprecision. Utmärkelserna ha tilldelats av officiell schweizisk anstalt för urkontroll, nämligen observatoriet i Neuchâtel.

I samband med 100-årsjubileet har den svenske generalagenten för Ernest Borel utlyst en pristävling mellan de svenska urmakarna. De tio främsta i denna tävling bjudas på en flygresor till Schweiz med en veckas uppehåll, allt betalt. Främsta målet blir givetvis den 100-åriga urfabriken Ernest Borel.

Det första elektriskt drivna armbandsuret av europeisk tillverkning har nu visat sig i marknaden. Det är den franska firman Lip, i samarbete med Elgin i U. S. A., som står för konstruktionen, vilken, som UN förut om talat, länge varit förbäddad. Uret är av vanligt format och detta medför, att batterierna — de äro två till antalet — samt motorn äro ytterst små.

Société Suisse de Chronométrie håller sin generalförsamling i Luzern den 30—31 maj. Det är Le Locle-sektionen, som i år står som värd för mötet.

OVANLIG FLYGTRANSPORT

En tämligen unik flygtransport hade man för någon vecka sedan att ta hand om på Bulltofta flygfält i Malmö. Det var en av de största och mest långväga transporter genom tiderna, man haft att

taga hand om. KLM-maskinen, som chartrats av AB Svenska Urdepoten, kom direkt från Tokio med en last av optiskt material på 6,2 ton. Här ovan en bild av lossningen på Bulltofta.

Mera om det s. k. burgunderuret

Frågan, om Filip den godes av Burgund vackra ur är ett autentiskt urmarkeriarbete från c:a 1435 eller ej, har, som av UN:s januarinr framgår, åter blivit aktuell. För urhistorien är frågan av grundläggande betydelse. Uret är ju, som bekant, fjäderdrivet med snäcka, spindelhämmning och slagverk. Det har dessutom en gång haft tre rörliga figurer, som nu äro borta. Den viktiga frågan är emellertid, huruvida urverket är en konstruktion från c:a 1435 eller senare tillkommen. Är den ursprunglig, flyttas urfjädersn tillbaka till detta år, vilket är c:a 75 år tidigare än Peter Henlein placerade den i ett fickur. Att frågan, historiskt sett, betyder en hel del, då den, om den besvaras jakande, blir ett stabilt stöd för bl. a. prof. Morpurgos åsikt, att Henlein ej kan ges prioritetsträtten på det fjäderdrivna fickuret.

I nämnda nr av UN refererades Alfred Leiters, Pforzheim, synpunkt på problemet och han menar, att fodret är äkta nog och ett Aachenarbete, men ursprungligen varit religiöst förvarings-skrin för hostian (monstrans) eller för relikier (reklikvarium), medan uret inbyggts någon gång kring år 1550 och då snarare efter än före detta årtal.

Uret blev, som förut nämnts, känt först 1835 och kom ut i den egentliga marknaden först år 1927 genom den bekante samlaren och affärsmannen Carl Marfels.

I "Die Uhr" har nu f. konservatorn Alfred Beck tagit till orda för att öppna vägen för en fördomsfri diskussion i frågan.

År 1928 trädde Alfred Beck in som ersättare för den kände restauratorn vid Statliga fysikaliska salongen i Dresden Max Engelmann. Ledaren för detta mu-

seum, prof. Werkmeister, gav omedelbart Beck i uppdrag att sätta sig in i frågan om burgunderuret, så att Werkmeister kunde bilda sig en egen uppfattning om detsamma. Detta berodde på, att Marfels offererat uret till museet.

Den förste, som gav uret testimonium att det var ursprungligt, var Bassermann-Jordan, vars första uttalande gjordes då han år 1904 såg uret. Uttalandet gjordes utan att uret i detalj undersöktes. Sin inställning bibehöll han även efter 1926, då uret plockades sönder för granskning. Det är nu Becks mening, att Bassermann-Jordan, som ju intager en framstående plats i den äldre generationen av experter på urets historia, ej ville desavouera sig själv genom att ändra uppfattning.

Viktigt var också, att restauratorn Max Engelmann höll samma linje som Bassermann-Jordan. Kritiska röster hördes väl från andra håll, men de kommo alldeles bort i Marfels väl upplagda propaganda.

Carl Marfels var till yrket affärsman och reste för en Frankfurtfirma 1875—1905. Han verkade i en tid, då det moderna uret började göra de gamla uren skäligen värdelösa och då han uppgat, att det fanns intresse hos samlare, ej minst i USA, för de antikverade uren, började han handla med dem. Han köpte dem ju billigt och urhandlare och urmakare skaffade honom så mycket han ville ha. Vid sina inköp följde han sin gyllene regel för ursamlare: alla ur, som äro utan utsmyckning, således i släta guld- eller silverboetter eller utan dekorerad tavla o. s. v., äro värdelösa, oavsett vad de ha för verk. Tyvärr följdes denna "gyllene regel" av många och Marfels har därför stor del i, att en mängd värdefulla konstruktioner förintats.

Genom burgunderuret hade nu Marfels fått en verkligt fin pjäs att arbeta med och som den showman han var, skapade han en nimbus kring uret av osedvanlig glans; givetvis för att ta ut högsta möjliga pris.

Själv hade han köpt det ganska billigt. Egentligen föll uret under österrikiska förbudet mot att utföra värdefulla antikviteter, men Marfels övertygade resp. myndigheter om, att uret var av tämligen ringa intresse och värde. Det ljöd annorlunda, när det kommit i hans hand.

Varje gång uret diskuterades offentligt, inbjöd Marfels framstående vetenskapsmän och pressen och talade entusiastiskt, medryckande och sakkunnigt om uret och bad dem se noga efter, om han ej talade sant. Som borgensmän åberopade han givetvis Bassermann-Jordan och Engelmann. Nu hör till saken, att de inviterade vetenskapsmännen ej

(Forts. å sid. 7)

ENGELSKT 1500-TALSUR

Londonur av François Nowe.

Då och då händer det, att någon verkligt intressant pjäs dyker upp i marknaden. Som t. ex. det här avbildade uret. Det är ett engelskt s. k. lanternur med mässingsfoder, från 1500-talet.

Uret, som är ett trettiotimmarsur med slagverk, har sifferring med två gånger tolv romerska timsiffror. Som synes av bilden, är uret utrustat med särskild måntavla för att visa månfaserna och den astrologiska indikationen. Den solformigt arbetade timvisaren har genombrutet mittparti, varigenom positionen i ekliptikan och zodiaken kan avläsas. Skyddsplåtarna äro vackert dekorerade

med graverade bladornament. På framsidans överparti är uret signerat: "Francoy Nowe, facit a London A. D. 1588."

Denne mästare, vars namn även stavas Nawe eller Noway, stammade från Brabant och är förut känd från London 1580—83 genom två ovala fickur. I övrigt har man inga uppgifter om honom. Genom detta ur får man alltså flyttat hans verksamhet i London till år 1588, vilket ju är en värdefull komplettering.

En annan urmakare Noway med förnamnet Andrewe (Andris Nowethe) är även känd från London genom en uppgift från 1571. I denna anges han vara från Flandern.

Ett originellt atomur

Ett originellt atomur har satts i gång i ett galleri i Chase Manhattan Bank i New York. Uret visar ej timmar men väl dag och årtal. När Robert Wagner, borgmästare i New York, genom att trycka på en knapp satte uret i gång, visade sig på urtavlan "två år", "två dagar", vilket är åldern på byggnaden, vari banken är inrymd. Uret kommer att vara i gång i tvåhundra år. Till formen är uret fyrkantigt och det är försett med mahognyfoder. Storleken är 60×45 cm. Drivkraften är atomenergi, som produceras av en radioaktiv källa med caesium 137. Källan befinner sig 30 m. under grunden till byggnaden.

Den 37:e mässan i Mailand öppnas den 14 april och stänges den 27. Mässan omfattar 90 varugrupper med 13.000 utställare. Mässan räknar årligen c:a fyra miljoner besökare.

Parismässan (Foir de Paris) öppnas den 10 och pågår till den 26 maj. Denna mässa är av internationell karaktär med gott och väl 3.000 utställare från ett 40-tal olika länder.

LITTERATUR

Ett gott uppslagsverk

I engelska serien av praktiska handböcker för samlare har nu en volym om gamla (större) ur "Old clocks" utgivits. Det är H. Alan Lloyd, som svarar för arbetet och det är ju garanti nog för att det bär sakkunnighetens prägel. Denna nya volym ersätter föregångaren i serien "Chats on Old Clocks", som dels är utsåld och dels i flera avseenden behövde revideras.

Arbetet avser ej att ge ingående fackliga beskrivningar av konstruktioner utan är mera allmänt hållet för att verkligen kunna vara samlaren till gagn. Uren äro behandlade i typutveckling och förf. redogör för utvecklingens gång, vilken ytterligare belyses med ett rikhaltigt, väl valt illustrationsmaterial.

Detta ovan nämnda ur såldes för ett par veckor sedan hos Christies i London. Det kom från Norwich och tillhörde märkligt nog James Christie, en ättling i rakt nedstigande led av grundaren till den världsberömda auktionsfirman med samma namn, James Christie (1730—1803); firman grundades 1766.

voro fackfolk ifråga om ur utan konst- och konsthantverksexperter. Vad de yttrade sig om och vad de tyckte vara värdefullt var fodret och dess gotiska skönhet.

Att så var förhållandet, bevisar Beck genom att han refererar bl. a. till dem, som närvaro vid demonstrationen år 1926. De fackmän, som voro närvarande, ha förklarat, att de aldrig skulle falla på den idén att påstå att ur och foder voro samtidiga efter ett så flyktigt beskådande som de haft tillfälle att ägna uret. Överkonserverator vid Das grüne Gewölbe Richard Schönherr, vilken Bassermann-Jordan åberopar som auktoritet för att förgyllningen på burgunderuret är från 1435, försäkrar, att han aldrig gjort ett så enfaldigt uttalande.

Alfred Beck gör nu den reflexionen, att samtliga uttalanden av t. ex. Bassermann-Jordan arrangerats på ovannämnda sätt av Marfels, som för övrigt skött arrangemanget perfekt.

Priset på uret steg också och det offererades till nämnda museum för 2.500.000 mark, men prof. Werkmeister var, trots alla arrangemang, ej övertygad om urverkets ålder. Engelman dog 1928 och Alfred Beck kom i hans ställe. Genom dödsfallet avbrötos förhandlingarna. Under tiden satte sig Beck in i saken och genomgick alla handlingarna i ärendet och vad han kunnat finna var, att Marfels ägde en god förmåga att kunna dupera. Nu beslöt sig Beck i alla fall för att ej låta dupera sig, när Marfels 1929 kom för att visa uret och uppta förhandlingarna med professor Werkmeister. Som Beck anmärker, hade Marfels nog lagt märke till, att hans övertalningsförmåga den gången ej räckte till och han passade på att i ett obehagligt ögonblick erbjuda Beck 5.000 mark i provision, om han ville medverka till affärens genomförande.

Då jag var statsanställd, säger Beck, var detta erbjudande ingenting annat än ett mutförsök.

Någon affär blev det i alla fall inte och Marfels försökte sälja uret i USA, men han fick återvända med oförrättat ärende. Om dess vidare öden, till dess det hamnade i Germanisches Museum i Nürnberg, har förut berättats i U.N.

Under årens lopp har en rätt betydande litteratur med för och emot burgunderuret sett dagens ljus, men frågan torde ännu ej vara slutgiltigt besvarad. Becks förslag att låta Tyska sällskapets för chronometrie generalförsamling tillsätta en kommission för verkligt sakkunnig granskning av burgunderuret är värt att allvarligt tänka på.

Professor Werkmeisters kritiska inställning till dateringen av burgunderuret var tydligtvis beroende på hans

nära kontakt med Theodor Ungerer, delägare i tornurfabriken med samma namn. Ungerer hade tydligen någon gång 1926—27 varit med om en granskning av uret ifråga och som fackman på antika ur gjort visa kritiska anmärkningar. Detta förklarar, varför Bassermann—Jordan ej räknar upp Ungerer bland de inbjudna granskningsmännen.

Ungerer nedskrev sin kritik och tillställde Werkmeister den, som sedan lämnade den i Becks förvar, dock med föreskrift, att den ej fick användas i föredrag eller publiceras de närmaste tio åren.

I själva verket voro dessa försiktighetsmått fullständigt onödiga, ty i den engelska facktidningen "The Watch & Clock Maker" sept. 1930 har Theodor Ungerer publicerat sina synpunkter. Det är högst förunderligt, att ingen i Tyskland lagt märke till denna uppsats. Att det stadigt sjunkande priset på uret står i samband med Ungerers artikel, får man nog anse vara troligt, slutpriset blev "över 60.000" mark.

Som synes, behöva skälen till burgunderurets historia granskas mycket ordentligt och av verkligt fackfolk. Att verket trots allt har visst intresse, även om det inte är så märkvärdigt, är ju givet, men det vackra, gotiska fodret är i varje fall en vacker klenod.

Alfred Becks karaktäristik på Carl Marfels är nog riktig, att han visserligen på sitt sätt var samlare, men att han samlade för att göra affärer — kort sagt han var affärsman med antika, fina ur som specialitet. Sin finaste samling sålde han år 1908 till J. P. Morgan i New York för en miljon guldmärk, en på den tiden fantastisk summa, som inget museum i Europa kunde komma i närheten av.

En annan karaktäristik gav Bassermann-Jordan på äldre dagar på Marfels. Det skedde, när Alfred Beck besökte honom i München: Vad han (Marfels) måste ha varit en barbarisk människa, som utan skrupler kunde slå i sönder ett dyrbart ur med en hammare!

Det gällde ett antikt ur av den kände mästaren Breguét. Boetten var försedd med emaljmalning och guld av sydfransk skola. Två dylika ur hade blivit gjorda, av vilka Marfels hade det ena. Han fick reda på, att det andra var till salu i Frankrike och han köpte det för 30.000 mark och förintade det därpå för att på det sättet vara ägare till det enda uret av detta slag i världen! Priset blev därefter.

Ödet, som gynnat Marfels i många år, blev honom på gamla dagar tämligen ogünstigt. Han hade blivit delägare i en grosshandelsfirma i ur och

NÄSLUND-fournityrsköp köpes.
Tel. Valdemarsvik 350.

URKOMISK

— Innan du lyssnar på min nya klocka, får du torka dina öron med den här bomullstussen...

*

En till fosterlandet återkommen svensk-amerikan var en afton i glada vänners lag, där hans guldkronometer gick laget runt och beundrande beskådades.

Aftonen därpå träffades laget igen och svensk-amerikanen berättade då, att när han skulle gå hem aftonen förut, saknade han sitt ur.

— Men, tillade han, tänk er min förvåning. När jag kom hem, fick jag se klockan ligga på mitt nattduksbord.

— Hur kunde det ha gått till? undrade någon.

— Jo, ser ni, svarade svensk-amerikanaren, hon gick en halvtimme före!

*

Madam Dybeck:

— Å tänk, fru Andersson, numret opptill mitt vann den fina golvglockan.

Fru Andersson:

— Då ä de ja' allti har sagt, madamen har en farli tur. Numret opptill mitt föll bara ut me' en bomullsparaply.

furnityr i Frankfurt och denna gick om styr, varvid Marfels förlorade sin förmögenhet.

*

Det må i sammanhanget påpekas, att den moderna fackkunskapen ser miss-tänksamt på åsikten om burgunderurets tidiga tillkomsttid. Anton Lübke i "Die Uhr" (1958) lutar åt åsikten, att burgunderuret är inbyggt i relikvarium och Alan Lloyd i "Old clocks" (1958) har ej ens medtagit det så mycket omskrivna uret.

**Med anledning av ERNEST BORELS
100-årsjubileum**

utlyses härmed

STOR PRISTÄVLING

för Sveriges urmakare

med

**10 FLYGRESOR till SCHWEIZ
i pris**

med bl. a. jubileumsfestlighet hos ERNEST BOREL.

Alla resor, hotell och kost bekostas av AB Rätt Tid
som leder resan. Resan varar c:a 1 vecka.

De 10 urmakare som under tiden 1/1—30/9 1959 från AB Rätt Tid inköpt för störst summa Ernest Borel-ur vinner drömresan, som kommer att äga rum under senare delen av oktober i år.

Tävlingen kan vinnas av vilken urmakare som helst med större eller mindre urmakeri-rörelse. Tävligen är nämligen begränsad till endast armbandsur av märke ERNEST BOREL. Går Ni in för Ernest Borelur nu har Ni redan därmed skaffat Er en jättechans till flygresan.

Begär tävlingsprospekt från

Aktiebolaget Rätt Tid • M A L M Ö
STOCKHOLM